



ÇAĞDAŞ İRAN ŞİİRİNDE ANA AKIMLAR

DR. ÖĞR. ÜYESİ POUNEH ABDOLLAHİFARD *

Öz

Bin yıllık zaman sürecinde Fars şiirinin farklı alanlarında oluşan bütün değişimlerin sonucu “Modern Şiir” olarak adlandırdığımız şiir türüdür. Kendi içinde de farklı renklere boyanan bu şiir tarzı aslında Fars Edebiyatının zengin geçmişinin bir meyvesi sayılır. Fars şiir tarihindeki bütün değişimler bu dönüşüm ve olgunlaşma sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. Başka bir deyişle modern şiir, toplumun kültürel ihtiyaçlarından doğmuş bir şiir tarzıdır. Bu çalışmada modern şiir alanında şekillenen, gelişen ve kendi döneminde kültür ve siyaset üzerine etki bırakan önemli modern şiir akımları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş şiir, İran şiiri, Modern şiir.

ABSTRACT

The changes that occurred throughout the long history of the Persian poetry created The Modern Persian Poetry that is known today. This new canon can actually be seen as the result of the rich history of the Persian literature. All the changes in the history of the Persian poetry contributed to the maturation process of the modern poetry. In other words, it can be said that this modern poetry has been born as a result of the cultural needs. In this study, significant modern poetry genres that has been shaped developed in the modern poetry canon and played significant roles in cultural and politic areas will be analysed.

Keywords: Modern Persian Poetry, Persian Poetry.

* DR. ÖĞR. ÜYESİ POUNEH ABDOLLAHİFARD, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Öğretim üyesi. Email: abdollahi.fard@erzurum.edu.tr.

چکیده

آنچه امروزه به عنوان شعر مدرن فارسی نامیده می شود نتیجه تغییر و تحول هزار ساله در ابعاد مختلف ادبیات فارسی می باشد. این نوع از شعر فارسی که خود دارای شاخه های متفاوت و گوناگونی است در واقع محصول درخت پر بار و برگ ادبیات کلاسیک ایران به شمار می رود. در واقع می توان گفت تمام تغییرات تاریخی در زمینه ادب فارسی زیر بنای این تحول ادبی می باشد. به بیان دیگر شعر مدرن نوعی از ادبیات می باشد که زاییده احتیاجات اجتماعی و سیاسی جامعه است. در این مقاله جریانهای شعری مدرنی که بر زمینه فرهنگی و سیاسی جامعه تاثیر گذاشته است مورد مطالعه قرار گرفته است.

ÇAĞDAŞ İRAN ŞİİRİ

1330'lu ve 1340'lı yıllarda ilk ve asıl akımlar şekillenmeye başladı. Bu yirmi yıl sürecinde en başarılı şairler ortaya çıktı. Bu dönemde edebi ortamlara ve topluma hâkim koşullar, şiir ve şairlik akımlarını üç genel yöne sürükleyerek şairleri üç ana gruba böldü.¹

1. Klasizm Yanlısı Şairler

İlk grup, Nimâ'yı kökten kabul etmeyen ya da etseler bile ondan asla etkilenmeyen şairlerdi. Klasik şiir yazan şairlerin geneli bu akımın takipçisidir. Bahar, Pervîn-i İtisamî, Rehû-yi Mueyyirî, Şehriyâr, Emir î-yi Firuzkuhî, Mehdî Hamidî-yi Şirazî bu gurupta yer alırlar. Nimâ'nın asıl muhalif şairleri bu guruptadır.²

2. Ara Dönem Şairleri

İkinci grup dolaylı ya da dolaysız bir şekilde Nimâ'dan etkilenip onun tarzını ister istemez kullanmışlardır. Bu grup Nimâ'nın "Efsane" şiirinden

¹ Bakînejâd, Abbâs, *Teemmülî Der Edebiyyât-i İmrûz-i İrân*, Pârsî, Tahran 1387 hş., 91. Berahenî, Rıza, *Telâ Der Mes, Çehr*, Tahran 1344 hş., 85. Hukûkî, Muhammed, *Murûri Ber Târih-i Edeb ve Edebiyyât-i İmrûz-i İrân*, Katra, Tahran 1377hş., 390.

² Şeffî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Bâ Çerâğ u Ayîne Der Custocû-yi Rîşehâ-yi Tahavvul-i Şi'r-i Mu'âsir*, Sohen, Tahran 1390 hş., 74. Şeffî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Suver-i Hıyâl Der Şi'r-i Fârsî*, Agâh, Tahran 1375 hş., 87. Bakînejâd, 92.

etkilenecek Romantik ve Neo Romantik adlı akımı şekillendiren ilk ve en önemli şairlerdir. Onların şiiri kolay ve anlaşılır şiiirdir, klasik şiire alışmış olan muhatabın isteklerini rahatça karşılayabilir. Pervîz Natil Hanlerî bu akımı yönlendiren en önemli şairlerdendir. Bu akımın bir önemli şairi de Feridûn-i Tevellelî'dir. O çağdaş şiir akımları üzerinde ciddi etki bırakmış bir şairdir, şiirlerinin ana teması romantizm ve gazeldir. Şiirleri, klasik ve Nimâ tarzı şiir arasında bir köprü olarak tanımlanmıştır. Yeni kavramlar, terimler ve kelimeler kullanarak klasik şiirin klişelerinden uzaklaşma çabısından dolayı modern bir şair sayılır.³

3. Modern Şairler

Üçüncü grup az çok Nimâ'yı önemseyip onun izinden giden şairlerdir. Bu şairler aralarındaki farklılıklara rağmen Nimâ tarzı şairler olarak adlandırılırlar. Bu grubun iki önemli şairi Menûçehr-i Şeybanî ve İsmail-i Şahrudî'dir. Şeybanî, Nimâ'dan sonra ilk Nimâ tarzı şiir söyleyen ve aynı zamanda dramatik şiir ve Beyaz Şiir dünyasına adım atan ilk şairlerdendir. Nimâ'dan sonra ilk modern şiir mecmuasını o yayınlamıştır. Şahrudî, Nimâ akımının asaleti ve gerçeğini anlayan ikinci şairdir. Bu iki şair, aracı-sız bir şekilde Nimâ'dan ders alıp düşüncelerini şiirlerinde kullanmışlardır.⁴

³ Şefîi-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Edvâr-i Şi'r-i Fârsî Ez Meşrûtiyyet Tâ Sukût-i Saltanat*, Sohen, Tahran 1380 hş., 20-22. Şems-i Lengrûdî, Muhammed Takî, *Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, I, Merkez, Tahran 1392 hş., 45. Aryenpûr, Yahyâ, *Ez Sabâ Tâ Nimâ*, Zevvâr, Tahran 1372 hş., II, 435. Yâhakkî, Muhammed Ca'fer, *Çun Sebû-yi Teşne*, Câmî, Tahran 1375 hş., 81. Tâherî, Kutretullâh, *Bang Der Bang*, Kevser, Tahran 1393 hş., 29. Hukûkî, Muhammad, *Şi'r u Şâirân*, Nigah, Tahran 1368 hş., 240. Mutemen, Zeynulâbidîn, *Tahavvul-i Şi'r-i Fârsî*, Hafız, Tahran 1355 hş., 44. Bakînejâd, 93.

⁴ Şekîbâ, Pervîn, *Şi'r-i Fârsî Ez Âğâz Tâ İmrûz*, Hîrmend, Tahran 1370 hş., 35. Şemisâ, Sirûs, *Râhnumâ-yi Edebiyyât-i Mu'âsir*, Mîtra, Tahran 1390 hş., 68. Teslîmî, Ali, *Gozrehâ-yi Der Edebiyyât-i Mu'âsir-i İran*, Ehterân, Tahran 1393 hş., 27. Bakînejâd, 93.

MODERN ŞİİRDE İLK AKIMLAR

Modern şiir dünyasında yeni tarz ve özel akım yaratan birçok şairden bahsedilebilir. Bu şairler az etkili veya kısa süreli akımlar yaratmış olsalar da fazla sayıda yeni şiir türü üretmeyi başarmışlardır. Bunlardan Meram Şiiri, Kara Şiir, Beyaz Şiir, Ehevân ve Nimâ Tarzı Şiir, Neo Gazel Şiiri ve Mor Şiir'i sayabiliriz.⁵

MERAM ŞİİRİ

Bu şiir türü, belirli bir inanç ve ideolojiye hizmet etmektedir. Hûşeng-i İbtihâc ve Siyâveş-i Kesrayî bu şiir türünün önde gelen şairlerinden sayılırlar. Onlar, şiiri düşüncelerinin propagandası amacıyla kullanmışlardır. Bu şiirlerin içeriği toplumsal ve siyasal açıdan güçlü olmasına rağmen gazel türünden de pek uzak sayılmaz ve bu sebeple şiirlerin siyasi itibar kazanması ile birlikte Neo Gazelciler ile de ortak yönlerini korumaya çalışmışlardır.

Bu iki şair bu akıma bağlı olan aydınların ilgisini modern şiire çekmeyi başardılar. Aslında gazel şairi olan İbtihâc, Nimâ tarzı kalıpta siyasal itirazcı ve aynı zamanda gazel terkiplerine uygun şiirler yazmaya başladı. İlk Nimâ'yi eser olan *Şebgîr* mecmuası kendi döneminde çok etkili olmuştur. Kesrayî de Nimâ'yi şiiri, özgürlük içerikli hümanist bir şiirle birleştirerek diğer şairler ve aydınların dikkatini çekmiştir. Onun en ünlü şiiri "Areş-i Kemangîr" dir.⁶

SIYASİ GAZEL

İbtihâc'ın şiirlerinde siyasi içerikli, gazel diline sahip olan şiirler belirgin bir şekilde görülmektedir. İbtihâc, siyasi ve toplumsal boyutları lirik

⁵ Yâhakkî, Muhammed C' afer, *Cûybâr-i Lehzeâ*, Câmî, Tahran 1393 hş., 38.

Bakînejâd, 95.

⁶ İmamî, Sâbir, *Şi'r-i Mu'âsir-i İrân*, Semt, Tahran 1396 hş., 37. Zerkanî, Mehdî, *Çeşmendâz-i Şi'r-i Mu'âsir-i İrân*, Salis, Tahran 1387 hş., 44. Teslîmî, Ali, *Gozrehâ-yi Der Edebiyyât-i Mu'âsir-i İrân*, Ehterân, Tahran 1393 hş., 77. Bakînejâd, 96.

kelimeler ve üsluplarla yazmaktadır. Bu tür şiirler, sosyalist şairlerin eserlerinin birçoğunda görülmektedir. Kesrayî, şiirlerinde derinlik ve şairane terbiyeden ziyade ideolojik hedeflerini ve düşünce çerçevesini önemsemekte ve şiiri bir propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Bu nedenle de şiirlerinde edebi açıdan eksiklikler bulunmaktadır.⁷

KARA ŞİİR

Kara şiir dediğimiz şiir türü sürrealizm, şiddet içerikli realizm ve acı bir romantizmin karışımı olan şiir türüdür. Bu tür şiirler 28 Murat Darbesi'nden sonra yaygınlaşmaya başladı. Aslında ona diktatörlük sonucunda ortaya çıkan bir edebi tür diyebiliriz. Bu şiir türünü başlatan kişi Feridûn-i Tevelleî olsa da yaygınlaşmasında Nusret-i Rahmanî büyük rol sahibidir. Rahmanî, bu türün etkili şairi sayılır. Onun şiiri küstah, gerçekçi, isyancı, kara ve gizli bir şekilde romantizm gölgelidir. Kara Şiir adını ilk kez kendisi kullanmıştır ve ondan sonra bu tür şiirlere "Kara Şiir" adı verilmiştir.

EHEVÂN-İ SALİS ŞİİRİ

Ehevân, Nimâ'ya sadık ve kendi tarzına sahip ünlü şairlerden birisidir. Şiirinde epik tarzı Horasan tarzıyla karıştırıp mitolojik söylem tarzını umutsuzlukla birleştirerek yeni bir şiir tarzı üretmiştir. "Zimistân" şiirini yazması ve yayınlanması ile birlikte edebiyat dünyasına yeni bir yol göstermiştir.⁸

BEYAZ ŞİİR

Beyaz Şiir dediğimiz şiir türü dış musikiye sahip değildir. Yani vezin, kafiye ve redif yerine kelimelerin içsel ve manevi musikisine dayalıdır. Bu arada bazen de yan musikiden destek alabilir.

⁷ Şems-i Lengrûdî, Muhammad Takî, *Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, Merkez, Tahran 1392 hş., Bakînejâd, 96.

⁸ Ehevân-i Salis, Mehdî, *Beda'î-yi Şi'r-i Nîmâ*, Fecr-i İslâm, Tahran 1369 hş., 7. Bakînejâd, 96.

Bu tür şiir, kelimelerin gizli ve içsel veznine göre şekillenir. Görünüşte vezinsiz görülmesine rağmen hece ve aruza dayalı olmayan doğal bir vezin taşımaktadır. Bu şiir türü “Nesir Şiir” olarak da bilinir. Beyaz Şiir bu adla ilk kez Ahmed-i Şamlû tarafından adlandırılmış ve onun şiirleri ile yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu tür şirin en güçlü şairi de yine Şamlû’dur. Ondan önce Muhammed Mukaddem ve Menûçehr-i Şeybanî de bu sahada denemeler yapmışlardır ama bu tarz şiir Şamlû ile olgunlaşıp önem kazanıp çağdaş şairlerin geniş bir grubunu etkilemiştir. Bu akım, günümüze kadar devam edip birçok başka çağdaş şiir akımının doğmasına da sebep olmuştur.⁹

NEO GAZEL

Nadîr-i Nadirpûr, yeni gazel türü ile klasik şiir arasındaki bağı koruyarak yeni bir gazel türü yaratıp Neo Gazel olarak adlandırmıştır. O bu süreçte gazel hakkındaki eski algıları yeni düşüncelerle birleştirmiştir. Bu nedenle de aşk şiirleri, klasik aşk şiirlerine benzemesine rağmen modern şiirin de özelliklerini taşımaktadır.¹⁰

MOR ŞİİR

Bu şiir türü, Hûşeng-i İrani tarafından ortaya çıkarılmıştır. Şiirin asıl özellikleri alışılmamış vezinle söylenmesi, ümitsizlik ve belli bir formatının olmayışıdır. Aynı zamanda bu şiir türünde renklerin de şiirde ağır bastığını görüyoruz. İrani, Nimâ’nın Fars şiirinde değişim yaptığını inanasına karşın bir süre sonra geri adım attığını düşünmektedir. O, şiirde farklı terimler kullanarak özel bir dil üretmeye çalışmıştır. “Çılgılık” onun kullandığı en ünlü kavramdır. Gerçi bu kavram sonraları bazı şairler tarafından modern şiir alanında bir alay konusu olmuştur. İrani, “Seni Düşünüyorum: به تو می اندیشم” şiirinde modern şiiri tasavvuf düşüncesine bürümeye çalışmıştır. Bu konuda kendisi pek başarılı olmasa da sonraları

⁹ Emînpûr, Geysar, *Sünnet ve Novâverî Der Şi’r-i Mu’âsir*, İntişârât-i İlmî ve Ferhengî, Tahran 1392 hş., 23. Bakînejâd, 97.

¹⁰ Rıza, Fezlullâh, *Nigahî Be Şi’r-i Sünnetî-yi Mu’âsir*, İttılaât, Tahran 1395 hş., 64Bakînejâd, 97.

onun estetik düşüncesi Sohrab-i Sipehrî tarafından şekillendirilip farklı bir modern Sufi şiir türüne dönüştürülmüştür.¹¹

ROMANTİZMDEN SEMBOLİZME DOĞRU HAREKET

Romantizm, modern şiirlerin yaygın özelliği olarak hemen hemen bütün şiir türlerinde görülür. İlk hareketlerden sonra yani 30'lu yılların ikinci yarısından 40'lı yılların ikinci yarısına doğru yavaş yavaş Nimâ tarzı şiirde farklı boyutlarda toplumsal sembolizme doğru yeni bir yol açıldı. Bu tarzda değişik türlerde güçlü şiirler yazılmaya başlandı. Furûğ, Şamlû ve Ehevân gibi şairler kendi bakış açıları ve yaratıcılıklarını kullanarak farklı düşüncelere dayanarak modern şiiri güçlendirme yolunda yoğun çaba gösterdiler. Onlar romantik dönemi geride bırakarak, zor günler yaşayarak kendilerini günümüz tarz sahibi şairleri olarak tanımladılar. 40'lı yıllardan daha önce de ünlü olan Sipehrî gibi şairler daha da ün kazanmaya başlayıp farklı şiir türleri yarattılar ve bu yeni akımlar "Furûğ Tarzı", "Mistik Şiir", "Yeni Dalga", "Hacim şiiri" ve "Matematiksel Şiir" türü olarak ortaya çıktı.

FURÛĞ TARZI

Furûğ-i Ferruhzâd, kendi şairliğinin romantik dönemini aşarak çağdaş şiire yan etki bırakılabilecek bir asalet ve kabiliyete sahip bir dil ve düşünceye ulaşabildi. Kadını, kimliği ile barıştırma yolunda büyük başarılar elde etti ve bu başarı, şiirindeki içerik ve dil yeniliklerini başka şairler arasında da yaygınlaştırdı. Modern şiirde kadın kimliğini sadece sevgili olmaktan kurtarıp başka rollere yer vermek bu tür şiirin en önemli özelliğidir.¹²

¹¹ Servetiyan, Behrûz, *Endîşe ve Huner Der Şi'r-i Nimâ*, Nigah, Tahran 1375 hş., 49. Bakînejâd, 98.

¹² Yıldırım, Nimet, *İran kültürü*, Pinhan, İstanbul 2016, 625. Güzelyüz, Ali, *Çağdaş İran Şairi Furûğ-i Ferruhzâd (1935-1967)*, Nüsha-i Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, pp.33-38, 2001. Bakînejâd, 98.

MİSTİK ŞİİR

Sohrab-i Sipehrî “Suyun Ayak Sesi: صدای پای آب” şiiri ile başlayan yeni modern Sufi şiirlerinde daha önceden hiç görülmemiş bir insan severliği temasını şiire soktu.¹³

YENİ DALGA ŞİİRİ

Ahmet Rıza Ahmedî ile başlayan bu şiir türü, tamamen kelimelerin birbirleriyle ilişkisi ve uyumuyla şekillenir. Yeni dalga lafız ve nesnelere farklı algısına bağlı bir şiir türüdür, Yeni Dalga şiir tarzında kelimeler belirli bir şeyin sembolü değildir, açık ve belli bir eylem göstermez, başka bir deyişle kavram olmaktan çıkıp nesnenin kendisine dönüşür, nesnelere, sembol değil sadece kelime sayılırlar.¹⁴

Kelimelere Yeni Anlam Yükleme

Yeni Dalga şiirinde yeni anlamlar, hayal ve betimlemeler dil alışkanlıklarında birbiriyle uyumlu olmayan kelimelerin sırtında taşınır. Günlük kelimeler farklı kullanılış yüküyle ortaya çıkıp önceki görevlerini kaybederler. Kelimeler birbirlerinin yerlerine yerleştirilir ama bu kelimeler asla alışılmış iletişim ve uyum çerçevesinde kullanılmaz. Şair bu tarzda farklı bir mental ortam yaratarak muhataba istediği anlamı kelimeye yükleme konusunda özgürlük tanır ve kendisi kelimelere düşünce ve anlam yüklemeyi. Şairin kelimeler arasında yarattığı bu uyumsuz alışılmamış ilişki muhatabın zihninde farklı düşünceler, tespitler ve kavramlar oluşumuna imkân sağlar. Kesinlikle şair bu tür şiiri yazarken belli bir anlam ve düşünce peşinde değildir. Eğer özel bir anlam bulunuyorsa bunun sebebi sadece şairin dili farklı bir şekilde kullanmasındandır. Şairin dil ile ilişkisi ve bu konudaki davranışı, hiç bir açıklama yapmadan yazması okuyucunun zihnine daha çok farklı bir hayal gücü sunar bunun sonucu olarak da şair belirgin duygusal ve düşünsel çizgiler çizmeden okuyucuyu özgürce hayal etmesi için tamamen özgür bırakır.¹⁵

¹³ Şeffî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Edvâr-i Şi'r-i Fârsî*, 110. Bakînejâd, 99.

¹⁴ Yıldırım, 632. Bakînejâd, 101.

¹⁵ Hukûkî, Muhammed, *Murûr-i Ber Târîh-i Edeb ve Edebiyyât-i İmrûz-i Îrân*, 37. Bakînejâd, 102.

HACİM ŞİİRİ

Hacim şiirinin yaratıcısı, Yedullâh-i Ruyayî'dir. Bu şiir türü aslında Ahmet Rıza Ahmedî'nin başlattığı tarzın devamı sayılır. Şiir musikisi açısından vezinlilik-vezinsizlik arasında gelgitlerle doludur. Alışılmış gerçekleri dışlayıp normal olmayan ve uyumsuz kelimeleri bir araya getirerek muhatabın zihninde yeni bir algı yaratmaya çalışır. Hacim şiiri, beyinde yerleşik alışkanlıklar ve bağımlılıkları dışarı atmaya çalışır. Şairin dediğine göre Hacim şiirinde "yani" kelimesi yoktur. Kelimelerin arka planında da karanlıktan doğmuş bir hayal yer alır ve genelde kelimeler ile nesnelere arasında çatışma ve çelişki görülür. Bu da, şiiri karmaşık bir hale getirerek ağırlaştırır. Hacim şiirinin açıklaması olamayacağı için yorumlanamaz. Sadece şiirin kendisine dönerek açıklama yapılabilir. Bu şiir türünde şair okuyucusu için hiçbir ayak izi bırakmamaktadır. Sadece belirli bir yol göstererek okuyucuyu tanımadığı bir dünyada dolaştırır ve onun zihinsel zekâsını çelişkiye çağırır.¹⁶

DİL VE ANLAMDA ANLAŞILMAZLIK

Ruyayî'nin şiirindeki anlaşılmazlık ve uzaklık şiirin bazı boyutlarında değil; tamamında görülmektedir. O, değişik kavramlar ve tasvirler kullanarak okuyucunun zihninde anlamın kesinleşmesini önler. Gizli ve zor anlatım, önceki bütün zihinsel ve dilsel anlaşmaları şiir ortamından kaldırır ve uyumsuz kelimeleri bir araya getirerek alışılmamış kavramlar, karmaşık anlamlar kurmaya çalışır. Kelimelerin geçmişiyle uğraşmaz. Sadece kendi zihni anlayışını kelimelere yükler ve bu arada hiçbir muhatap şairin kelime algısına tamamen ulaşamaz. Böylece farklı okuyucuların zihninde aynı şiir hakkında sınırsız betimleme ve düşünce yaratılabilir. Aslında Ruyayî'nin de amacı bu yöntemle şiirde ve zihinde yeni mazmunlar ve konular yaratmaktır. Hacim şiiri, okuyucunun zihnini sürekli harekette tutmayı amaçlamıştır. Şiirdeki sınırsız kısaltmaların da sebebini bu hedefi açıklamaktadır.¹⁷

¹⁶ Huseynpûr-i Çâfi, Ali, *Cereyânha-yi Şi'r-i Mu'âsir-i Îrân Ez Kûdetâ Tâ İnkilâb*, Emîr Kebîr, Tahran 1384 hş. 76. Bakînejâd, 103.

¹⁷ Novrûzî, Cihânbehş, *Edebiyyât-i Mu'âsir*, Râhgoşa, Tahran 1384 hş., 83. Bakînejâd, 104.

MATEMATİK ŞİİRİ

Keyûmers-i Munşîzâde bu tarz şiirin mucidi sayılır. Önceden gazel ve Nimâ tarzı şiir alanlarında denemeler yapmış olan şair, yavaş yavaş çağdaş olaylar ve şiirdeki değişimlerden etkilenecek farklı ve ilginç şiirler yazmaya başlamış, şiirlerinde mizah ve matematiğe farklı açıdan bakmaya çalışmış, şiire matematiksel kavramları ve geometrik şekilleri özellikle daireyi yerleştirmeye çalışmıştır. Munşîzâde'nin asıl amacı bu nesnelere kullanarak insanın kader yuvarlağının içerisinde esir olduğunu ve özgürlük kavramının sadece bir yuvarlak içinde sınırlı olduğunu göstermektir. Şiir türünde bu yöntemle şair aynı zamanda dönemin olayları ve siyasi durumunu tasvir edip eleştirir ve hayatın bir tekrardan ibaret olduğu ve bir yuvarlağın ortasında dolaşıp sonuçta hep aynı yere geri döndüğümüzü tasvir eder¹⁸.

PLASTİK ŞİİR

Bu şiir türünün asıl şairi İsmail Nurî Alâ dır. O, Yeni Dalga şiiri tarzını kurallastırıp belirli çerçeveye sokmaya çalıştı. Amacı Nimâ tarzı şiir ile Yeni Dalga tarzı şiir arasında barış köprüleri kurmaktır. Bu yeni tarz şiirin adını da "Plastik Şiir" koydu.¹⁹ Plastik Şiir'in bir diğer amacı da sahte duyguları eleştirip insanları gerçek duygularıyla barıştırmaya çalışmaktır.²⁰

DİRENİŞ ŞİİRİ

Direnış Şiiri bir tür itiraz şiiridir. Bu tür şiirde ümit, ümitsizliğı yenmekte ve aydınlık karanlığı kuşatmaktadır. Bu şiir, kahramanlığı, devrimi ön plana çıkarır; şiirde idamlar, hapisler ve işkenceler özel bir yere sahiptir, sorumluluk kavramının anlamı değışmiş ve taahhüt silahlı çatışmayla

¹⁸ Şefî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Bâ Çerâğ u Ayîne Der Custocû-yi Rîşehâ-yi Tahavvul-i Şi'r-i Mu'âsir*, Sohen, Tahran 1390 hş., 59. Bakînejâd, 105.

¹⁹ Şefî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Suver-i Hıyâl Der Şi'r-i Fârsî*, Agâh, Tahran 1375 hş., 72. Bakînejâd, 106.

²⁰ Şefî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Suver-i Hıyâl Der Şi'r-i Fârsî*, 73. Bakînejâd, 109.

aynı şey olarak tanımlanmıştır. Bu da, o dönem değerlerin değişiminin göstergesidir. Şeffî-yi Kedkenî bu olayı “Siyahkel’de başlayan silahlı çatışma ve “Halkın Mücahitleri”nin sonraki çatışmaları ile birleşerek savaş kavramını ve yeni genç neslin sosyal bakış açısını hatta tüm toplumun hayata bakış açısını alt üst etmiştir.” şeklinde açıklamaktadır.²¹

Siyahkel olayından önceki şiir, halktan ve yaşadığı acılarından uzaktı. Şiirde konu edilen “Halk” kavramı da aşağılanmış bir bakış açısıyla kullanılmaktaydı. Siyahkel şiirinde hala halktan söz edilmese de en azından aşağılama durumu ortadan kalkmış ve eski şiirin tam tersine kahramanlar, belirgin bir role sahip olmaya başlamışlardır. Hatta halk, kahramanların varlığında övülmekte; kahramanlar, halkı temsil etmektedirler denilebilir. Bu kahramanlar aynı dertlerle, aynı eksikliklerle ve taşıdıkları aynı yüklerle halkın durumunu şiirde yansıtmaktadırlar. Bu dönemin şairi ya savaşın bir parçası veya savaşın övücüsüdür. Siyahkel döneminde şiirdeki değişim, şiire egemen düşünce ve şiirin içeriği kapsamında yapılmıştır. Şeffî-yi Kedkenî’ye göre, Siyahkel dönemindeki şiirin formu, musikisi, dili ve hayal gücü bir önceki dönemin devamı sayılır. Şimdi yüz senelik şiirsel deneyimin sosyal hayata hizmet etme zamanı gelmiştir. Bu dönüşümün ilk sosyal etkisi silahlı savaşın başlamasıydı.²²

Dil bakımından bu dönemde çoğunlukla lirik, sert ve şiddete yönelik kelimeler şiire girdi ve ayrıca Siyahkel olayını hatırlatan deniz, orman gibi bazı kelimelerde sabit semboller olarak şiirde yer aldı. Siyahkel şiirinin dilinde net ve açık mesajlar verme eğilimi vardır. Hatta belirli sembolik kelimeleri kullanmak cesaret göstergesidir. Bu şiir, aynı zamanda heyecan ve hareket şiiridir. Özellikle bu dönem şiirinin yeni şairlerinde bu durum çok abartılı bir şekilde görülmektedir. Aynı zamanda, bu tarz şiir fedakârlık ve aşk şiiridir. Her zaman şiirin ana teması olan aşk, daha güçlü bir şekilde kendini göstermektedir. Ancak bu tarzda sevgilinin kimliği değişmiştir: sevgili, bir örgüt, parti, bir grup şeklinde tasvir edilmekte ve aşk, yeni bir boyut kazanarak fedakârlıkla iç içe geçmektedir. Başka bir bakış açısıyla bu şiirde aklın aşktan da daha belirgin bir role sahip olduğu görülmektedir. Bu şiir tarzı, derin düşünme (özellikle kendileri bu savaşı tecrübe eden şairler için) ve bir şeyi inkâr ederek başka bir şeyi ispat etmek

²¹ Hetîbî, Mehdî, *Çehrehâ-yi Şi’r-i Selah*, Aferîniş, Tahran 1387 hş., 52. Şems-i Lengrûdî, IV,14.

²² Hetîbî, 53. Şems-i Lengrûdî, IV, 15.

çabasıdır. Bu türün en önemli sonuçlarından biri de ümitsizlerin harekete geçip yeni dalgaya katılmasına sebep olmasıdır. Bu durumda bu dalgaya kapılmayanlar, arka plana itilmek zorunda kalmışlar, hatta yeni tasavvuf şiirinin tek öncüsü Sipehrî bile o seneler şiir söylemekten vazgeçmiş ve son eserleri Ehevân gibi değer kaybetmiştir.²³

1350'li yıllarda Siyahkel Ormanı olayından etkilenmeyen siyasi şiir nadir görülürdü. Bu olaydan sonra önemli olan mesele, halkın birkaç defa yenilgiden sonra korkuya ve ümitsizliğe dönüşen pasif siyasi gücünün tekrar harekete geçmesiydi. Siyahkel olayının Fars edebiyatında öyle bir etkisi vardı ki direniş şiirine karşı olan Ahmed-i Şamlû bile bu olaydan sonra en parlak ve en derin şiirlerini direnişçilerin övgüsü konusunda yazmaya başladı.²⁴

KAYNAKÇA

- Abidî, Kâmyâr, *Der Custocû-yi Şi'r*, Nağmehâ-yi Zindegî, Tahran 1382 hş.
 Abidinî, Hasan, *Sed Sâl Dâstan Nevîsî Der Îrân*, Tonder, Tahran 1366 hş.
 Abrahâmiân, Ervend, *Modern İran Tarihi*, Çev: Şendil, Dilek, İş Bankası, İstanbul 2011.
 Acûdanî, Maşâllah, *Yâ Merg Yâ Teceddud*, Ehterân, Tahran 1385 hş.
 Ajend, Yakûb, *Edebiyyât-i Novîn-i Îrân*, Emîr Kebîr, Tahran 1368 hş.
 Alevî, Bozorg, *Tarîh-i Edebiyyât-i Mu'âsir-i Îrân*, Çev. Said Firuzâbadî, Camî, Tahran 1386 hş.
 Alipûr, Mustafa, *Sâhtâr-i Zebân-i Şi'r-i İmrûz*, Firdovs, Tahran 1387 hş.
 Aryenpûr, Yahyâ, *Ez Nimâ Ta Rûzgâr-i Mâ*, Zevvâr, Tahran 1387 hş.
 Aryenpûr, Yahyâ, *Ez Sebâ Ta Nîmâ*, Zevvâr, Tahran 1387 hş.
 Bakînejad, Abbâs, *Teemmulî der Edebiyyât-i İmrûz*, Pârsî, Tahran 1387 hş.
 Behbahanî, Sîmîn, *Ba Mâderem Hemrâh*, Sohen, Tahran 1392 hş.
 Berâhenî, Rıza, *Gozâreş Be Nesl-i Bîsen-i Ferdâ*, Merkez, Tahran, 1374 hş.
 Berâhenî, Rıza, *Telâ Der Mes*, Çehr, Tahran 1344 hş.

²³ Şems-i Lengrûdî, IV, 17. Bakinejad, 113, Hetîbî, 54

²⁴ Şems-i Lengrûdî, IV, 18. Bakinejad, 113, Hetîbî, 55

- Burkeî, Seyyid Muhammed, *Sohenverân-i Nâmî-yi Mu'âsir-i Îrân*, Horrem, Tahran 1373 hş.
- Caferî, Siyâveş, *Şi'r-i Nov Der Terâzû-yi Tevîl*, Morvârîd, Tahran 1395 hş.
- Canzâde, Ali, *Şâhkârha-yi Şairân-i Mu'âsir-i Îrân*, Canzâde, Tahran 1387 hş.
- Corkeş, Şâpûr, *Bûtigâ-yi Şi'r-i Nov*, Gognûs, Tahran 1393 hş.
- Ehevân-i Salis, Mehdî, *Bedaî-yi Şi'r-i Nîmâ*, Fecr-i İslâm, Tahran 1369 hş.
- Emîn-pûr, Geyser, *Sünnet ve Novâverî Der Şi'r-i Mu'âsir*, İntişârât-i İlmî ve Ferhengî, Tahran 1392 hş.
- Ferruhzâd, Furûğ, Çev Güzelyüz, Ali, *Bir Başka Doğuş*, Demavend, İstanbul 2017
- Ferruhzâd, Furûğ, Çev Güzelyüz, Ali, *İnanalım Soğuk Mevsimin Başlangıcına*, Demavend, İstanbul 2018.
- Ferruhzâd, Furûğ, Çev Güzelyüz, Ali, *Yeryüzü Ayetleri*, Demavend, İstanbul 2018.
- Güzelyüz, Ali, *Çağdaş İran Şairi Furûğ-i Ferruhzâd (1935-1967)*, Nüsha-i Şarhiyat Araştırmaları Dergisi, pp.33-38, 2001.
- Güzelyüz, Ali, *Çağdaş İran Şairi: Mehdî Ehevân-i Salis*, İslâmî Edebiyat Dergisi, ss.168-169, 2006.
- Hakimî, İsmail, Çev Aydın, Şadî, *Çağdaş İran Edebiyatı*, İskenderiye Kitaplığı, Ankara 2012
- Hakimî, İsmail, *Edebiyyât-i Mu'âsir-i Îrân*, Nigâh, Tahran 1374 hş.
- Hasanlî, Kâvûs, *Guzînehâ-yi Novâverî Der Şi'r-i Mu'âsir-i Îrân*, Salis, Tahran 1386 hş.
- Hefîbî, Mehdî, *Çehrehâ-yi Şi'r-i Selah*, Aferîniş, Tahran 1387 hş.
- <https://nyildirim.wordpress.com>
- Hukûkî, Muhammad, *Şi'r u Şâirân*, Nigah, Tahran 1368 hş.
- Hukûkî, Muhammed, *Murûr-i Ber Târîh-i Edeb ve Edebiyyât-i İmrûz-i Îrân*, Katra, Tahran 1377 hş.
- Hukûkî, Muhammed, *Şi'r-i Nov Ez Ağâz Ta İmrûz*, Yuşîc, Tahran 1377 hş.
- Huseynpûr-i Çâfî, Ali, *Cereyânha-yi Şi'r-i Mu'âsir-i Îrân Ez Kûdetâ Tâ İnkilâb*, Emîr Kebîr, Tahran 1384 hş.
- İmamî, Sâbir, *Şi'r-i Mu'âsir-i Îrân*, Semt, Tahran 1396 hş.

- İsmailî, Rıza, *Halvet-i Üns, İttılaât*, Tahran 1394 hş.
- İstılamî, Muhammed, Çev. Kanar, Mehmet, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981
- İstılamî, Muhammed, *Şinâht-i Edebiyyât-ı İmrûz*, Medrese-yi Ulûm-i İrtibâtat, Tahran 1349 hş.
- Kâhî, Morteza, *Guft u Gû-yi Şâirân*, Tahran Zemestân, 1392 hş.
- Kanar, Mehmet, *Çağdaş İran edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İstanbul Say, 2013
- Kırlangıç, Hicabi, *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Hece, Ankara 2014
- Mortezapûr, Ekber, *Şerh-i Hal-i Şâirân-i Îrân*, Attar, Tahran 1394 hş.
- Muhammedî, Hasan Ali, *Şi'r Mu'âsir-i Îrân Ez Bahâr Ta Şehriyâr*, Argânûn, Tahran 1380 hş.
- Muhtârî, Muhammed, *İnsân Der Şi'r-i Mu'âsir*, Tus, Tahran 1392 hş.
- Mutemen, Zeynulâbidîn, *Tahavvul-i Şi'r-i Fârsî*, Hafız, Tahran 1355 hş.
- Novrûzî, Cihânbehş, *Edebiyyât-i Mu'âsir*, Râhgoşa, Tahran 1384 hş.
- Rıza, Fezlullâh, *Nigahî Be Şi'r-i Sünnetî-yi Mu'âsir*, İttılaât, Tahran 1395 hş.
- Sepehrî, Sohrâb, Çev. Güzelyüz, Ali, *Biz Hiç, Biz Bakış*, Demavend, İstanbul 2017.
- Sepehrî, Sohrâb, Çev. Güzelyüz, Ali, *Rengin Ölümü*, Demavend, İstanbul 2016.
- Servetiyân, Behrûz, *Endîşe ve Huner Der Şi'r-i Nimâ*, Nigah, Tahran 1375 hş.
- Sirûs Tâhbâz, *Huner ve Zindegî-yi Nîmâ*, Keyhân-i Ferhengî, No.10, 5 Yıl.
- Şamlû, Ahmed, *Der Bâre-yi Huner ve Edebiyyât*, Gevherzâd, Tahran 1373 hş.
- Şefî Kedkenî, Muhammed Rıza, Çev. Güzelyüz, Ali, *Fars Şiirinin Dönemleri Meşrutiyetten Saltanatın Yıkılışına Kadar*, Demavend, İstanbul 2017.
- Şefî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Bâ Çerâğ u Ayîne Der Custocû-yi Rîşehâ-yi Tahavvul-i Şi'r-i Mu'âsir*, Sohen, Tahran 1390 hş.
- Şefî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Edvâr-i Şi'r-i Fârsî, Ez Meşrûtiyyet Tâ Sukût-i Saltanat*, Sohen, Tahran 1380 hş.

Şefî-yi Kedkenî, Muhammed Rıza, *Suver-i Hıyâl Der Şi'r-i Fârsî*, Agâh, Tahran 1375 hş.

Şekîbâ, Pervîn, *Şi'r-i Fârsî Ez Âğâz Tâ İmrûz*, Hîrmend, Tahran 1370 hş.

Şemisâ, Sirûs, *Râhnumâ-yi Edebiyyât-i Mu'âsir*, Mîtra, Tahran 1390 hş.

Şemisâ, Sirûs, *Sebkşinâsî-yi Şi'r*, Mîtra, Tahran 1373 hş.

Şems-i Lengrûdî, Muhammad Takî, *Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, Merkez, Tahran 1392 hş.

Tâhbâz, Sirûs, *Herfhâ-yi Hemsâye*, Nigah, Tahran 1385 hş.

Tâhirî, Kutretullâh, *Bâng Der Bâng*, Kevser, Tahran 1393 hş.

Teslîmî, Ali, *Gozrehâ-yi Der Edebiyyât-i Mu'âsir-i İnan*, Ehterân, Tahran 1393 hş.

Yâhakkî, Muhammed C'afer, *Cûybâr-i Lehzehâ*, Câmî, Tahran 1393 hş.

Yâhakkî, Muhammed Ca'fer, *Çun Sebû-yi Teşne*, Câmî, Tahran 1375 hş.

Yıldırım, Nimet, *Fars Edebiyatında Kaynakbilim*, Fenomen, Erzurum 2012.

Yıldırım, Nimet, *İnan Edebiyatı*, Pinhan, İstanbul 2017.

Yıldırım, Nimet, *İnan kültürü*, Pinhan, İstanbul 2016.

Yuşîc, Nimâ, *Erziş-i Ehsâsât Der Şi'r ve Nemâyîş*, Nevîd, Tahran 1368 hş.

Yuşîc, Nimâ, Yay. Tâhbâz, Sirûs, *Herfhâ-yi Hemsâye*, Nigah, Tahran 1385 hş.

Zerkanî, Mehdî, *Çeşmendâz-i Şi'r-i Mu'âsir-i İnan*, Salis, Tahran 1387 hş.